

УДК 336.14/ 352

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-5\(11\)-121-129](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-5(11)-121-129)

Архипенко Світлана Вікторівна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, Криворізький національний університет, вул. Віталія Матусевича, 11, м. Кривий Ріг, 50027, тел.: (098) 422-31-30, <https://orcid.org/0000-0001-6403-7556>

Буркова Людмила Анатоліївна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, Криворізький національний університет, вул. Віталія Матусевича, 11, м. Кривий Ріг, 50027, тел.: (096) 211-22-82, <https://orcid.org/0000-0002-2840-5785>

УПРАВЛІННЯ ТА ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ

Анотація. Соціально-економічний розвиток територій забезпечується через таку складову місцевих бюджетів як видатки. Територіальна громада через свої органи місцевого самоврядування визначає пріоритети свого подальшого розвитку, які відображаються у видатковій частині місцевих бюджетів та фінансуються у визначеному порядку. Окремого вирішення потребують питання щодо удосконалення методів управління видатками місцевих бюджетів територіальних громад, тобто проблема оптимальності розподілу доходних джерел за напрямками видатків та оцінка ефективності здійснення видаткових зобов'язань органів місцевого самоврядування. Це такий розподіл, який дозволить при обмежених бюджетних коштах реалізувати більшу кількість програм фінансування і при цьому досягти максимального ефекту (підвищення розвитку певної галузі, добробуту населення тощо). У статті приділено увагу виявленню та характеристиці ключових проблем щодо управління та фінансового контролю видатків місцевих бюджетів у системі публічних фінансів, а також визначенню напрямів покращення. Так, серед проблем в управлінні видатками можна виділити: неузгодженість законодавства щодо регулювання міжбюджетних відносин та нечіткість механізмів існування делегованих повноважень як інституту; забезпечення чесних і обґрунтованих співвідношень у забезпеченості бюджетними ресурсами всіх регіонів країни; недосконалість

механізму регулювання витрачання бюджетних коштів та неефективної роботи відповідних інституцій, які обслуговують реальний сектор економіки; щорічне збільшення частки видатків на соціальний захист та забезпечення; тенденція, коли видатки зростають порівняно більш високими темпами, ніж доходи. Серед шляхів покращення управління видатками місцевих бюджетів варто виділити: застосування програмно-цільового методу, збільшення результативності фіскальних інструментів, проводити більш послідовну бюджетну децентралізацію тощо.

Ключові слова: місцеві бюджети, органи місцевого самоврядування, видатки місцевих бюджетів, міжбюджетні відносини, програмно-цільовий метод, делеговані повноваження, власні повноваження

Arkhypenko Svitlana Viktorivna Ph.D. in Economics, Associate Professor, Associate professor of Department of Accounting, Taxation, Public Governance and Administration, Kryvyi Rih National University, Vitaly Matusevych St., 11, Kryvyi Rih, 50027, tel.: (098) 422-31-30, <https://orcid.org/0000-0001-6403-7556>

Burkova Liudmyla Anatoliivna Ph.D. in Economics, Associate Professor, Associate professor of Department of Accounting, Taxation, Public Governance and Administration, Kryvyi Rih National University, Vitaly Matusevych St., 11, Kryvyi Rih, 50027, tel.: (096) 211-22-82, <https://orcid.org/0000-0002-2840-5785>

MANAGEMENT AND FINANCIAL CONTROL OF LOCAL BUDGET EXPENDITURES IN THE PUBLIC FINANCE SYSTEM: PROBLEMS AND DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT

Abstract. Socio-economic development of territories is ensured through such a component of local budgets as expenditures. The territorial community, through its local self-government bodies, determines the priorities of its further development, which are reflected in the expenditure part of local budgets and financed in a specified manner. The issue of improving the methods of managing expenditures of local budgets of territorial communities requires a separate solution, i.e. the problem of the optimality of the distribution of income sources according to the directions of expenditures and the evaluation of the effectiveness of the implementation of expenditure obligations of local self-government bodies. This is the kind of distribution that will allow, with limited budget funds, to implement a larger number of financing programs and at the same time achieve the maximum effect (increasing the development of a certain industry, the welfare of the population, etc.). The article focuses on the identification and characterization of key problems related to the management and financial control of local budget expenditures in the public finance

system, as well as the identification of areas for improvement. Thus, among the problems in expenditure management, one can single out: inconsistency of legislation regarding regulation of inter-budgetary relations and vagueness of mechanisms of existence of delegated powers as an institution; ensuring fair and reasonable ratios in the provision of budgetary resources in all regions of the country; the imperfection of the mechanism for regulating the spending of budget funds and the inefficient work of the relevant institutions that serve the real sector of the economy; annual increase in the share of expenditures on social protection and provision; a trend where expenditures grow at a relatively higher rate than income. Among the ways to improve the management of local budget expenditures, it is worth highlighting: the use of the program-target method, increasing the effectiveness of fiscal instruments, conducting more consistent budget decentralization, etc.

Keywords: local budgets, local self-government bodies, local budget expenditures, inter-budgetary relations, program-target method, delegated powers, own powers

Постановка проблеми. Державний фінансовий контроль за видатками місцевих бюджетів є невід'ємною частиною системи публічних фінансів. Забезпечення ефективності та прозорості використання коштів, які призначені для розвитку території та забезпечення соціальних потреб населення, є важливою задачею держави.

Місцеві бюджети є складовою частиною загального фінансового балансу держави та забезпечують фінансування місцевих потреб. Однак, надмірна витрата коштів, корупційні схеми та неефективне використання бюджетних ресурсів можуть призвести до зниження якості життя мешканців території та загрожувати економічну стабільність регіону. Тому державний фінансовий контроль за видатками місцевих бюджетів є необхідним елементом системи контролю та контролю за фінансовими ресурсами. Метою ж проведення бюджетного менеджменту місцевого рівня є забезпечення оптимізації у фінансуванні видатків з місцевих бюджетів. В цьому контексті завдання органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) полягає у пошуку напрямів підвищення ефективності управління видатками місцевих бюджетів (далі – МБ)

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових колах тематика щодо розгляду управління видатками МБ не є новою. Окремі напрями цієї теми вивчались такими фахівцями, як: Васишин М. М., Бутаков Д. Д., Буряченко А. Є., Михайленко С., Зубріліна В., Хомутенко А. В., Адаменко І. П., Кириленко О. П., Гупаловська М. Б., Буткевич О. В., Коляда Т. А., М. О. Євдокімова, І. Ф. Щербини, Авер'янов В.Б., М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта,

А. Є. Буряченко, А. А. Славкова., Кириленко О.П., Квасовський О.Р., Лучка А.В., Спасів Н. Я.

Мета статті. Метою статті є виявлення та характеристика ключових проблем щодо управління та фінансового контролю видатків місцевих бюджетів у системі публічних фінансів, а також визначення напрямів покращення.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, видатки МБ ілюструють процеси, що відбуваються в громаді, оскільки статті видатків або напрями фінансування свідчать про проблеми в економічному та соціальному плані, які хвилюють населення і потребують коштів. Видатки чинять істотний вплив на рівень заможності населення та його забезпеченість соціальними благами: освітніми, медичним, культурними, комунальними тощо.

Результат від управління видатками МБ багато в чому залежить від того обсягу ресурсів, які є в бюджеті на їх фінансування та обґрунтованого розподілу таких ресурсів між напрямками діяльності території, які відображаються певними статтями видатків. Тому актуальною постає проблема оптимальності розподілу доходних джерел за напрямками видатків та оцінка ефективності здійснення видаткових зобов'язань ОМС. Тобто такого розподілу, який дозволить при обмежених бюджетних коштах реалізувати більшу кількість програм фінансування і при цьому досягти максимального ефекту (підвищення розвитку певної галузі, добробуту населення тощо) [3].

1) Однією з проблем, яка перешкоджає ефективному управлінню видатками МБ, є неузгодженість законодавства щодо регулювання міжбюджетних відносин та нечіткість механізмів існування делегованих повноважень як інституту.

Рис.1. Характеристика проблеми неузгодженості міжбюджетних відносин [3]

І все це зменшує ефективність виконання ОМС бюджету за видатками [3]. Така система міжбюджетних відносин є важкою з точки зору користування нею. МБ в цій системі майже завжди відчувають дефіцит ресурсів на виконання повноважень, бо обсяг делегованих завжди перевищує обсяг власних повноважень.

Тому доцільно переглянути існуючий механізм міжбюджетного регулювання в контексті того, що делегувати варто тільки ті повноваження органів виконавчої влади (далі – ОВВ), які ефективніше можуть бути виконані на місцевому рівні [1].

Загалом, обґрунтований розподіл повноважень між ОВВ та ОМС повинен відбуватись з урахуванням як державних, так і територіальних інтересів. Це дозволить підвищити якість видаткової частини МБ з позицій реальності її виконання та отримання позитивного ефекту для господарства громади. Варто також відкоригувати процедурні питання щодо бюджету розвитку: регламентувати на нормативному рівні його матеріальне відображення [1].

Напрямами щодо реформування МБ можуть бути:

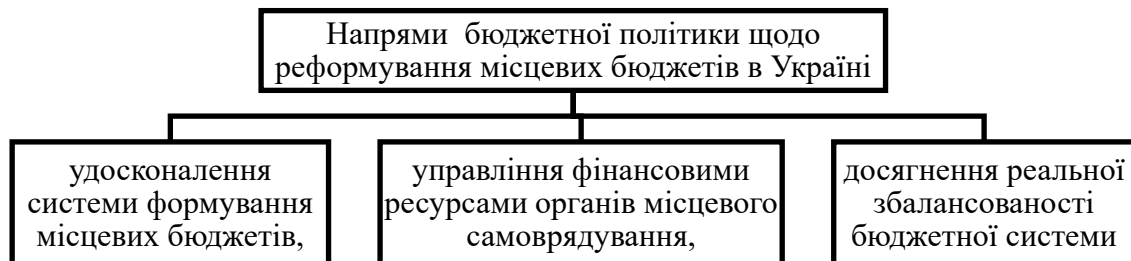

Рис. 2. Напрями реформування МБ [1]

Звертаючись до світової практики ресурсного забезпечення ОМС слід мати на увазі фактори, які варто враховувати при проведенні реформ в цій сфері [1]:

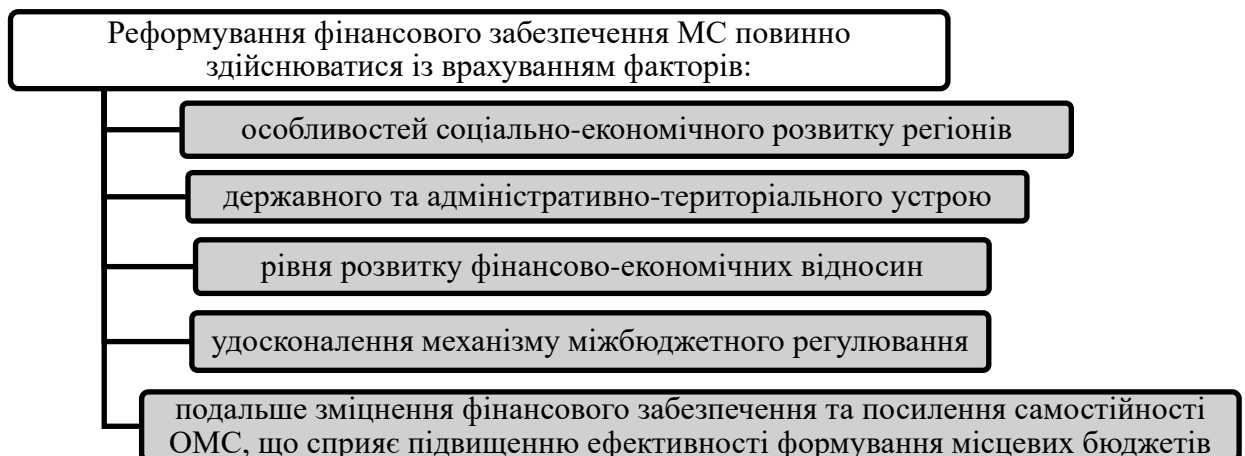
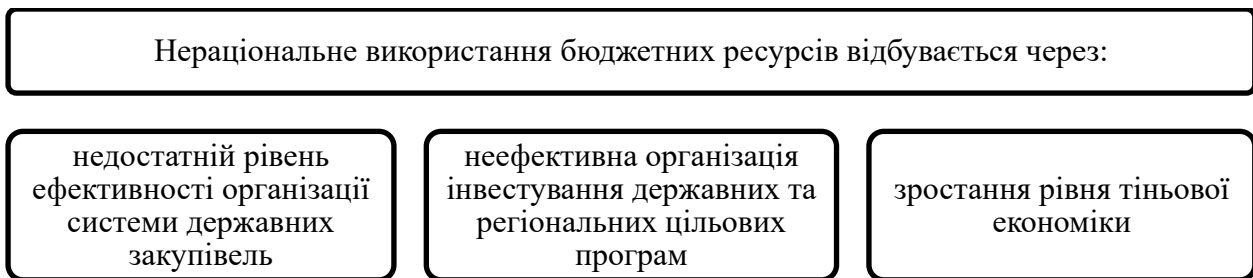

Рис. 3. Фактори впливу на фінансове забезпечення МБ [1]

2) Актуальною проблемою також є забезпечення чесних і обґрунтованих співвідношень у забезпеченості бюджетними ресурсами всіх регіонів країни. Практикою доведено, що потреби деяких територій свідомо нехтуються через розподіл бюджетного фінансування між регіонами в ручному режимі. Це при тому, що є законодавчо встановлені нормативи: фінансовий норматив бюджетної забезпеченості та формула розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним та місцевими бюджетами [2].

3) Також існує проблема недосконалості механізму регулювання витрачання бюджетних коштів та неефективної роботи відповідних інституцій, які обслуговують реальний сектор економіки, через що проблематично забезпечувати ефективність витрачання фінансових ресурсів бюджету. А це стримує розвиток країни [1]. Часто відбуваються випадки нераціонального витрачання фінансових ресурсів бюджетів через такі кроки:

Рис.4. Шляхи нераціонального використання бюджетних коштів

В сукупності вони перешкоджають нормальному бюджетному регулюванню. Викладене свідчить про необхідність реформування інституцій, які відповідальні за управління видатками бюджетів [1].

4) Ще одна тенденція у структурі видатків МБ, яка свідчить про неефективне управління видатками - це практично щорічне збільшення частки видатків на соц. захист та забезпечення. З точки зору раціональності – це звичайне проїдання коштів, що в майбутньому не принесе жодного позитивного ефекту (порівняння – вкладені кошти в економіку забезпечать її зростання, наслідком чого стане збільшення податків до бюджетів усіх рівнів та зростання ВВП). До того ж, у соціальному плані такі видатки дають досить незначний ефект в контексті покращення рівня життя населення і до того ж формують певну залежність від такої допомоги [1].

Тому система надання соціальної допомоги з бюджету є застарілою і потребує якісного реформування, що б забезпечувало можливість її надання з урахуванням отримуваних доходів та ретельнішого моніторингу соціального становища. Тобто застосувати принцип оптимізації, щоб стабілізувати кошти

в таких фондах соціальної допомоги, особливо з огляду на існуючий дефіцит коштів за цим напрямом видатків [1].

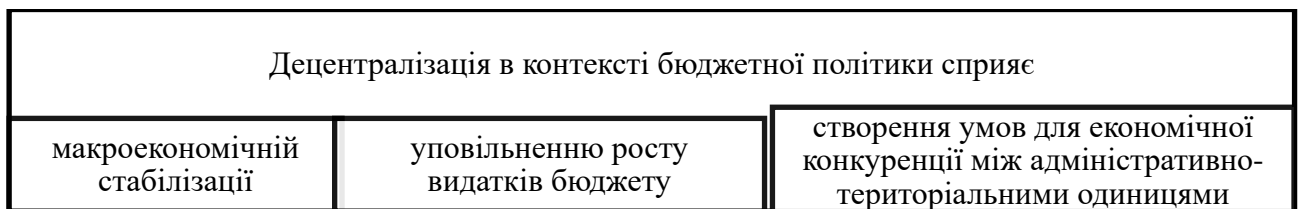
5) В структурі бюджетів останнім часом спостерігається негативна тенденція, коли видатки зростають порівняно більш високими темпами, ніж доходи. Для запобігання перекосу в забезпеченні видаткових статей ресурсами, варто вжити певних заходів [1].

Для цього Бюджетний кодекс України пропонує використання програмно-цільового методу (далі – ПЦМ) для більш прозорого розподілу бюджетних коштів за статтями видатків. До того ж ПЦМ має певні важелі для контролю за ефективністю їх здійснення.

Серед шляхів покращення управління видатками МБ варто виділити й наступне.

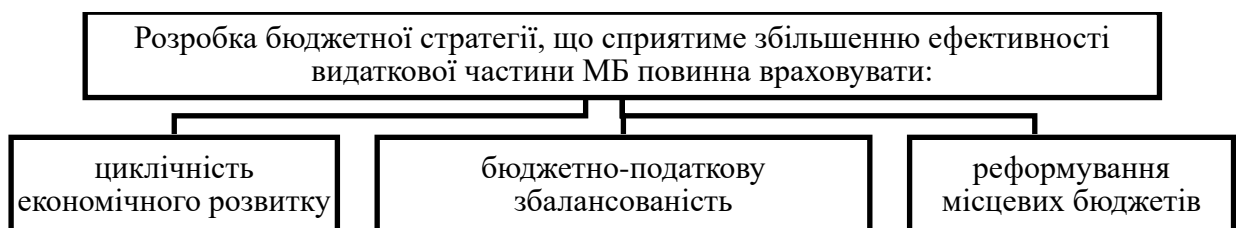
В контексті забезпечення видаткових статей стабільною доходною базою доцільним є збільшення результативності застосування фіскальних інструментів. Це підвищить узгодженість між різними рівнями МС щодо взаємного виконання повноважень, забезпечить можливість планування податкових надходжень тощо [1].

Політику децентралізації, яка показала свою ефективність, зокрема й в контексті бюджетної сфери, варто продовжувати ще більш послідовно. Її важелі доцільно застосовувати й при узгодженні для кожного рівня МБ своєї структури доходної частини [1].

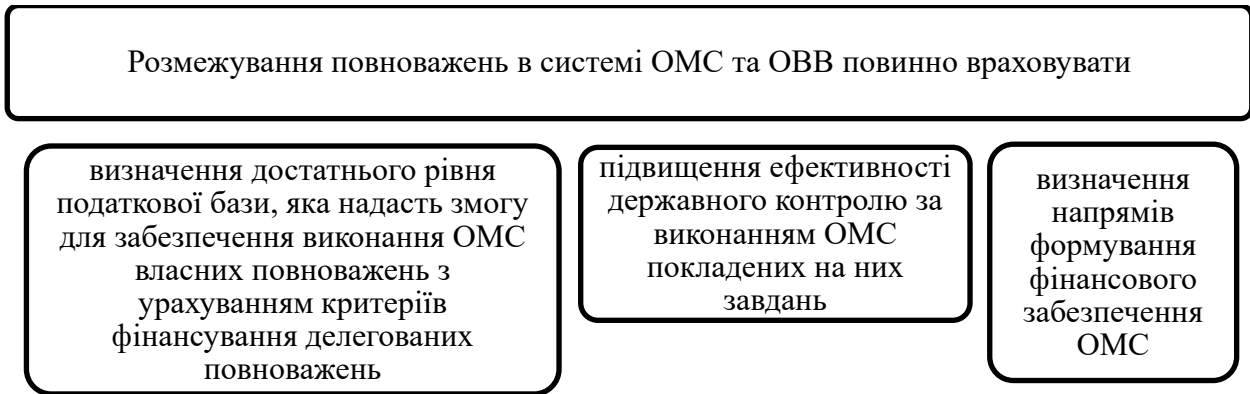
Рис.5. Переваги децентралізації для бюджетної політики [1].

Підвищення ефективності видатків МБ в якості позитивного наслідку матиме збільшення рівня виконання стратегічних завдань розвитку регіону. З цієї метою слід розробити бюджетні стратегії з урахуванням моментів [1]:

Рис. 6. Аспекти бюджетної стратегії щодо збільшення ефективності видатків МБ [1]

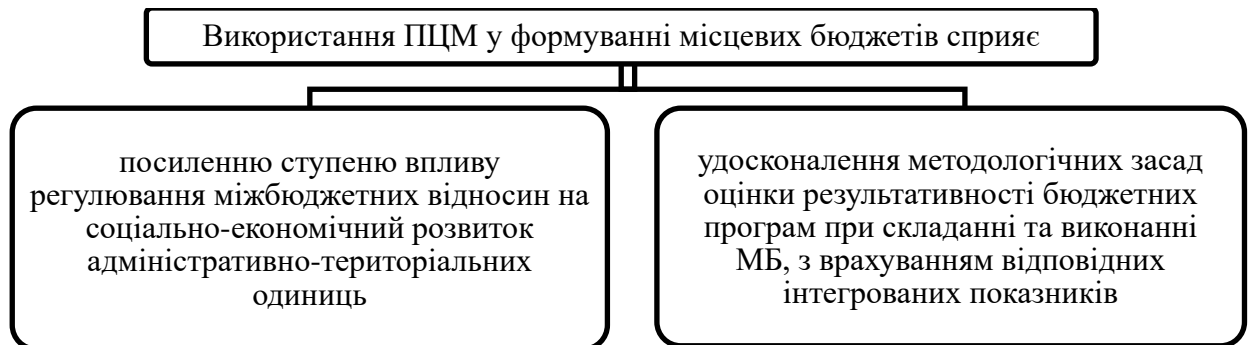
Зважений розподіл повноважень між ОМС та ОВВ за принципом субсидіарності та децентралізації повинен враховувати:

Рис. 7. Чинники впливу на процеси розмежування повноважень ОМС і ОВВ [1]

Врахування цих аспектів при розведенні повноважень між ОМС і ОВВ сприятиме більш якісному наданню публічних послуг, як наслідок, задоволенню інтересів жителів громад [1].

Важливим є заохочення ОМС будувати власні бюджети з використанням ПЦМ.

Рис. 8. Переваги використання ПЦМ у бюджетному плануванні

Це дасть змогу забезпечувати рівновагу бюджетів завдяки регулюванню обсягів та структури складових МБ [1].

Доцільним також є провести такі заходи:

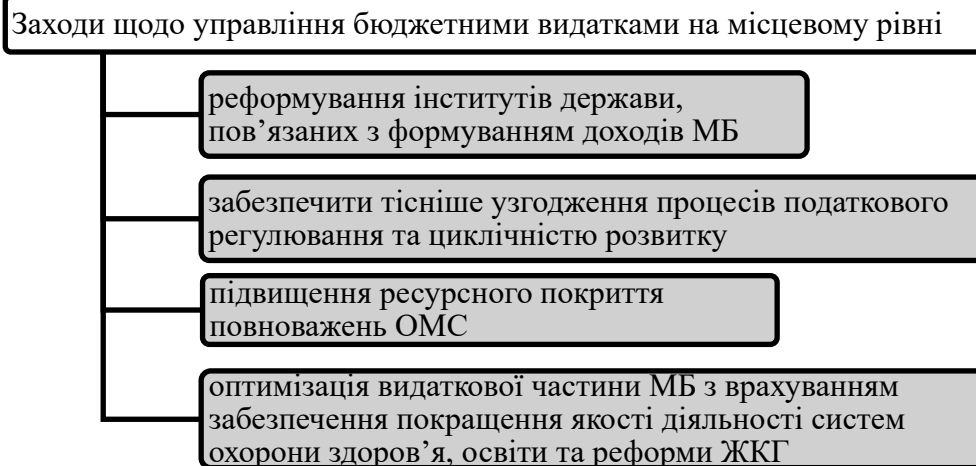

Рис. 9. Заходи щодо управління видатками МБ [1]

Відповідно у перспективі доцільно проводити дослідження щодо створення стабільної та міцної системи функціонування видатків МБ, яка буде запорукою ефективної реалізації регіональної політики і забезпечить фінансову стійкість населених пунктів [2].

Висновки. Тобто основним завданням ОМС в контексті управління видатками місцевих бюджетів є пошук напрямів підвищення їх ефективності. Процес управління бюджетними видатками на місцевому рівні потребує оптимізації видаткової частини МБ з врахуванням забезпечення покращення якості діяльності систем охорони здоров'я, освіти та реформи ЖКГ.

Література:

1. Адаменко І. П. Пріоритетні шляхи удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні / І. П. Адаменко. // Економічний вісник університету. – 2016. – Вип. 30 (1). – С.139-146
2. Івченкова О.Ю. Теоретичні засади фінансової системи територіальних громад України в глобалізаційних умовах / О.Ю. Івченкова. // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2015. - №2 (35). - С. 54-59.
3. Шульц Е.П. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування / Е.П. Шульц // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. – 2016. – т.21. – Вип. 7-2 (49). – С. 160-163

References:

1. Adamenko, I. P. (2016), Priority ways of improving the system of formation of local budgets in Ukraine, *Ekonomicznyy visnyk universytetu - Economic Bulletin of the University*, 30(1), 139-143 [in Ukrainian]
2. Ivchenkova, O.Yu. (2015) Teoretychni zasady finansovoyi systemy terytorial'nykh hromad Ukrainy v hlobalizatsiynyykh umovakh [Theoretical foundations of the financial system of territorial communities of Ukraine in globalization conditions]. *Visnyk Donbas'koyi derzhavnoyi mashynobudivnoyi akademiyi - Bulletin of the Donbas State Machine-Building Academy*, 2(35), 54-59 [in Ukrainian]
3. Shultz, E.P. (2016). Finansovi resursy orhaniv mistsevoho samovryaduvannya [Financial resources of local self-government bodies]. *Visnyk ONU im. I.I. Mechnykova - Bulletin of ONU named after I.I. Mechnikov*, 7-2(49), 160-163 [in Ukrainian]